

Visszaút

(Kolozsvár főtere 1991 őszén)

HANGJÁTÉK

Ez a történet nem a jelenkori Erdélyről tudósít. Inkább az emlékezés természetéről szól. De a kolozsvári főtéren játszódik (játszódhatna), 1991 őszén.

A rendező, az olvasó a háttérbe képzeljen idegen, érthetetlen hangokat.

A csapongó beszélgetéseket, amelyek a szereplők egymáshoz való viszonyából, és a mindent elváltoztató időből fakadóan hol szószátyárok, hol a feszélyezettség miatt töredékesek, ismétlések és külső hangok tagolják, belátás és szükség szerint többször is, mint ahányszor a szövegben jeleztem.

A történet lényege talán az, hogy valakik igazat mondanak hamis helyzetben, és emiatt minden féligazsággá változik.

A többi mese.

1991. december 5.

HANGOK

Péter
Imre
Józsi bácsi
Újságárus

Dan Dulău
Asszony
Naccsága
Több járókelő

IMRE: Látod, Péter, a templomot?

PÉTER: Nézem.

IMRE: Ne azt nézd. Az utat nézd. Meg Józsi bácsit.

PÉTER: Józsi bácsinak a templom felől kell jönnie.

IMRE: Azt mondod, boldog akar lenni az öreg...? Elég hülye ehhez?

PÉTER: Halála előtt látni akarja a szülővárosát.

IMRE: Vakoknak való látvány.

PÉTER: Segíts nekem. Hazudj.

IMRE: Miért legyen boldog éppen ő? Mivel érdemelte ki? A háború után megpucol innen, és ránk hagyja a szart. Most abból rakjak neki várat?

PÉTER: Az öreg azt mondja, negyvenvalahány éven át csak álmban látta a kincses Kolozsvárját, de aztán megtörtént most a fordulat...

IMRE: És te nem világosítottad fel?

PÉTER: A rádióknak sem hisz, nem-hogy nekem.

IMRE: Vagyis ő vállalja a boldogabb részt, mi pedig érjük be a többivel. Ő viszi a maga boldog emlékeit Szabolcsba vagy Pestre, mi meg maradunk a boldogtalanabbik felével. Amiből még az emlékeit is kivonja.

PÉTER: Ennyit igazán megérdemel. Annyit álmodozott róla...

IMRE: Öregem, ha az álmokat napi értéken beváltanák, itt mindenki milliomos lenne.

PÉTER: Szegények.

IMRE: Azt hiszem, már te is úgy vagy ezzel, mint az emigránsok többsége: összekevered az álmaidat az emlékeiddel.

ÚJSÁGÁRUS: Adevărul! România Liberă! Azi!

IMRE: Remélem, süket az öreg.

PÉTER: Se nem süket, se nem vak.

IMRE: Akkor vége van.

PÉTER: ...Csak járni nem tud. Azért hozhatja magát ide, a régi New York elé.

IMRE: Continental. Nem New York, hanem Continental. Már akkor Continental volt, amikor te elmentél innen.

PÉTER: Magasan van a felirat. Józsi bácsi nem fogja látni. Merev a nyaka.

IMRE: Milyen merevség az? Elvi? A ludovikás tisztai keménygallértól van? Vagy Don-kanyari reumától? Netán egy recski marjulás?

PÉTER: Neked mindegy, mi?

IMRE: Én csak csodálom. A felemelt fej filozófiájának alapja a merev nyak. Magyarán: a dac s a büszkeség beteg dolog.

PÉTER: Imre! Mindössze arról van szó, hogy idejön egy öreg ember, és halála előtt látni szeretné a városát.

IMRE: És nem látja meg. (Kétségbeesett.) Mit mutassak neki? Az emlékeit is eltörölték, az álmait is átépítették. De én itt élek, és nekem nem az emlékeimet változtatják át, hanem az életemet. Miért szerezzek örömet egy álmodozó vénembernek, amikor magamat is utálom?

PÉTER: Majd én körbevezetem. Én már tudok hazudni, ha kell.

IMRE: Jó neked. Neked volt kihez menned. Ott volt Józsi bácsi az egész Magyarországgal. Most majd, hálából, megmutatod neki Kolozsvár főterét. Jó boltot csináltál. Örökölsz is utána, hogy így pátyolgatod?

ASSZONY: Fiatalúr, van forintja?

PÉTER: Mit akar ez?

ASSZONY: Veszek forintot, ha van.

IMRE: Hallod. Új hang, de érted.

PÉTER: Nincs eladó forintom.

ASSZONY: Akkor meg mit keres maga itt?

IMRE: Tényleg, mit keresel te itt?

PÉTER: Várom az öreget...

IMRE: ... Aki halála előtt látni akarja a szülővárosát. Csakhogy éppen a valutázók helyén állsz. Elfoglalod a tisztességes feketézók helyét.

PÉTER: Ilyen nyíltan csinálják?

IMRE: Jól csinálják.

PÉTER: És a törvény?

IMRE: Mikor dobbantottál te innen, öregem? Hat éve? Hét? Akkor minden világos.

PÉTER: Mindenesetre, az utazási és a pénzbeváltó iroda helyén akkor még hangszerbolt volt.

IMRE: Most még csak azt kell mondanod, hogy a város serdült fiatal-sága azokban a régi szép időkben itt vásárolta meg élete első szájharmonikáját.

PÉTER: Fegyelem volt legalább.

IMRE: Most még a valutáját sem a hangszerboltban veszi, csak hogy tudd. Hanem a flaszteron. Bent harminc lej a különbség a vételi és az eladási ár között, itt meg tíz. Sőt, odabent délire elfogy a valuta, itt kint éjfélkor is kapsz, ha kell. Ne bánts térd a derék üzéreket.

PÉTER: Te meg ne irigyeld.

IMRE: Egyébként is, mit kezdene a dolgozó fiatalság egy szájharmonikával? Az egy árulkodó szerkezet. Minden sóhajtás hallatszana. Száz márkával már tudnak mit kezdeni. Felsétálnak oda, sré vizavi a bank első emeletére, és vesznek egy vasúti jegyet külföldre. Vagy folyószámlát nyitnak.

PÉTER: Ott dolgozott az anyám.

IMRE: Az állam meg le van ibirkálva.

PÉTER: Rég hallottam ezt a szót.

IMRE: Itt még tudnak magyarul. Nem azt mondják, hogy le van szarva.

PÉTER: Gyakran kellett ide jönnöm, a bankba. Gyerekkoromban, persze. Főleg olyankor, ha a papa nem került elő. Olyankor eljöttem a mama elé, és elvittem sétálni vagy moziba, mindegy hova, csak a papának legyen ideje hazaérni. Minden rendőrt ismertem. De csak látásból. Úgy tetek, mintha nem látnának, amikor bemegyek. Pedig ki volt írva: Idegeneknek tilos a bemenet!

IMRE: Milyen nyelven van ez? „Bemenet.”

PÉTER: Magyarul. Volt. Helytelen, de akkor is a miénk.

IMRE: Kezdünk túlságosan mélyértelműek lenni, Péterem. Mint akiknek nincs mondanivalójuk. Józsi bácsi hányra ígérkezett?

PÉTER: Déli kettőre.

IMRE: Melyik időszámítás szerint?

PÉTER: Nem akarok többet politizálni. Egyfolytában politizálunk. Miért nem beszélünk valami emberi nyelven? Miért nem kérdezed meg például, hogy vagyok? Hogy van a feleségem?

IMRE: Hogy van a feleséged?
PÉTER: Nincsen. Elment.
IMRE: Román asszony volt, ugye?
PÉTER: Nem politizálok!
IMRE: És a gyerek?
PÉTER: Magával vitte. Román asszony volt, és magával vitte a kislányomat Németországba. Most mind a ketten németek. Meg vagy elégedve?
IMRE: Hát te? Nem akarsz véletlenül leinni magadat?
PÉTER: Le akarom. De nem iszom le. Várom azt az idióta Józsi bácsit, és megmutatom neki...
IMRE: Ó neked! Ó majd elmagyarázza mindkettőnknek, milyen is ez a város. Hogy Báthori Gábor fejedelem urunk arról a helyről nézte a karóba húzást, ahol most a Someşul vendéglő áll. A fránya összeesküvőket pedig nagyjából a Mátyás-szobornál nyársalták fel. A lényeg az volt, hogy minél tovább éljenek a póznán. Bizony, Józsi bácsinak a történelem még érv ahhoz, hogy jogokat kérjen, és kapjon. Józsi bácsi azt hiszi, hogy ha az őseit itt húzták karóba, akkor neki is joga van itt élni.
PÉTER: Nem politizálok!
IMRE: Nem iszol, nem politizálsz — akkor mivel szórakozol?
PÉTER: Józsi bácsit ápolom. Nehogy azt hidd, hogy az albérlője vagyok. De nem ám. A fogadott fiának nevez.
IMRE: Vagyis elszedi a pénzedet. Apám is ezt csinálta az öcsémmel.
PÉTER: Tényleg, az öcséd mit csinál?
IMRE (gúnyosan): Hogy van a feleséged? Öcsém egyébként politizál. Legalábbis fizetett alkalmazott az RMDSZ-nél.
PÉTER: Miből fizetnek ezek?
IMRE: Ahhoz képest, hogy a Cár alatt az öcsém sofőr volt a Duna-csatornánál, barakkban lakott, és csak olyankor mosdott, amikor hétvégeken jutalomból levitték őket meg nézni a tengert...
PÉTER: Amíg ki nem derült, hogy a Duna nem akar hegynek felfelé folyni.
IMRE: Szóval, ahhoz képest jól van. Látod a kirakatot?
PÉTER: Látom az egészet.

IMRE: Az Egyetemi könyvesbolt kirakatát.
PÉTER: Még mindig Aragon Kommunista-ként árulják magyar könyvként?
IMRE: A párkányt nézd csak. Látszik még a gyertyák nyoma. Az elesettek emlékére gyűjtottak gyertyákat, 1989 karácsonyán. Itt lótték le őket. Innen, ahol állsz. Most is meghaltak emberek, nem csak Báthori Gábor idején. Az öcsém barátja volt az egyik.
PÉTER: Mit lehet ilyenkor mondani?
IMRE: Éljen a szabadság! Azt kellene mondani, de már senki nem mondja. Néha elmegyek annak a gyereknek a szüleihez. Az apja gyárában két hónapra ha van nyersanyag. Úgy, hogy már most részidőben dolgoznak. Fele pénzért. Amikor egy kiló karaj 600 lejbe kerül! Igaz, az öreg kap majd valamennyit a fiáért.
PÉTER: Mennyibe van erre felé egy hősi halott?
IMRE: A múltkor vittem nekik egy szappant. Hónapok óta nem lehetett kapni. Rózsaszín mosószappan volt. Mindenki rózsaszín lett tőle. Befestette őket a szappan, ami tisztára kellett volna, hogy mossá.
PÉTER: Jelképes.
IMRE: Rossz. Rossz minőségű szappan volt, nem jelképes. Megfogta az ünneplő fehér ingeiket, blúzaikat is. Az anyja ide jár misére. Itt imádkozik.
PÉTER: A hősi halottakért.
IMRE: A fiáért. Talán meglátod. A görög katolikusok vasárnaponként a Mátyás-szobor előtt tartják a misét. Szabad ég alatt. Ácsolnak egy kis tribünt, felhúznak föléje egy kék baldachint, kiraknak két hangszórót, és imádkoznak. Nem kapják vissza a templomukat.
PÉTER: Úgy, hogy azért imádkoznak, hogy legyen, ahol imádkozzanak.
IMRE: És kik nem adják vissza nekik?
PÉTER: A magyarok. Nyilván.
IMRE: A saját ortodox véreik.
PÉTER: Jézusom! Már a bűnbakszerepüktől is megfosztanak. Semmi jogcímünk nem lesz az ittlakásra, ha már bűnbaknak sem vagyunk jók.

IMRE: A mi templomunkba mégsem jönnek be misézni, pedig felajánlottuk nekik.

PÉTER: Ez azért egy erdélyi dolog, nem? Ez a sajátosság. Hogy a közös föld jobban összeköt embereket, mint a nemzeti érzés.

IMRE: Ez nem sajátosság, hanem illúzió. Csak messziről látszik sajátosságnak. Onnan, ahol te vagy, és a Józsi bácsi szemével nézel.

PÉTER: Az ott ki?

IMRE: Köszönöm, a feleségem jól van.

PÉTER: Az a sánta pasas.

IMRE: Lehet, hogy Józsi bácsi.

PÉTER: Ne bántasuk egymást, Imre.

IMRE: Nem sánta, hanem szekus. Az a pasas.

PÉTER: Tudtam, hogy valami hibája van.

IMRE: Ez reggel héttől este tízig minden nap sánta. Hivatali kacskaság. Egy-egy műszakra ő az áldozat. A forradalom hőse, azaz a szeku áldozata.

PÉTER: De hát, ha mindenki tudja róla, hogy kicsoda...

IMRE: Te nem tudtad. Nem tudják sem a visszatérők, sem az újonnan betelepülők. A vinilinkalaposak. Nehogy azt hidd, hogy a vinilinkalap a divat. A divat az az ember, aki ilyen kalapot visel. Na, az nem tudja. Sem azt, hogy Gogu szekus, sem azt, honnan nézte Báthori Gábor a kivégzést. Úgy, hogy a földre szemettel. Egyszer majd, ha ásatást végeznek itt a régészek, tökmaghéjat és nejlonszatyrot találnak a kultúrrétegben. Alább háborús aknák és érvényüket veszített pesti oklevelek, azok alatt rozsdás fringiák, még lennebb római kori agyagmécsek — de legfelül csak tökmaghéj és söröskupak.

PÉTER: Erre jön. Ne beszélj így, erre tart a szekusod.

IMRE: A, Gogule, szervusz. Bine că te văd, vreau să-ți spun ceva. Bocșáss meg, öregem, egy perc az egész. *(Imre Goguval halkán beszélgetve távolodik.)*

PÉTER *(beszél valaki máshoz)*: Én? Ne integessen nekem, nem vagyok én se rendőr, se kurva. Jöjjön ide maga, ha valami baja van.

DULÁU *(suttogva)*: Elnézést kérek a zavarásért. Szeretnék kérdezni öntől valamit. Meghívhatom egy kávéra?

PÉTER: Itt várok valakit.

DULÁU: Szeretném, ha egy csendes helyen válthatnánk néhány szót.

PÉTER: Nem értettem a becses nevét.

DULÁU: Duláu. Dan Duláu. Magyarul: Véreb. Nem tehetek róla. Megmutassam az igazolványomat?

PÉTER: Miért mutatná?

DULÁU: Régóta figyelem önt. Ne haragudjon. De nem vagyok titkosrendőr. Igazán nem. Igen, önnek igaza van. Minálunk manapság bármilyen igazolványhoz hozzá lehet jutni. De az enyém valódi, tessék elhinni. Látja, magyarul is milyen jól beszélék.

PÉTER: Látom, hogy beszél, csak azt nem értem, mit mond.

DULÁU: Muszáj itt? Esetleg ön meglátogathatna a lakásomon. Megadom a címem. Kérem, én nem besúgó vagyok, hanem egyetemi tanár. A régi rendszerben. Lehettem volna. De letartóztattak, még mielőtt megkaptam a kinevezésemet. Persze, én azóta is egyetemi tanárnak tekintem magam.

PÉTER: Megegyeztünk. Mostantól én is egyetemi tanárnak tekintem önt.

DULÁU: De hiszen mondtam, hogy nem vagyok egyetemi tanár. Igaz, lehetnék. Éppen arról van szó, ugyebár, hogy önök most egyetemem akarnak indítani. Vagy a régit újra, vagy egy újat, ugyebár. Tudom, az amerikai kongresszusban is sok támogatójuk van. Mindenesetre több, mint nekünk.

PÉTER: Nem vagyok az amerikai kongresszus tagja.

DULÁU: Rövid leszek. Majd otthon, nálam, bővebben... Van francia konyakom, a nővérem küldi, ilyen alkalmakra. Most csak annyit mondok önnek, és kérem, gondolkodjék délutánig rajta, hogy én felajánlom a szolgálataimat önöknek. Ha megalkul az egyetemük. Ezek meg fognak pukkadni. Tetszik érteni, hogy egyebek mellett mekkora propagandaértéke van, ha alkalmaznak egy ellenzékit, aki...

IMRE: Helló, Dan, te mit keresel itt? Misére jöttél vagy kocsmába?

DULÁU (Péterhez): Kérem, kezelje bizalmasan. Én megyek is. Délután várom, ott a címem a névjegyen. Házinyomdán készült, de...

IMRE: Szervusz, Dan. Kihűl a söröd.

PÉTER: Ki a fene volt ez?

IMRE: Be akar szállni a kft.-nkbe. Jó szimata van az ürgének. Kiszúrta, hogy a németekkel közösen összehoztunk valamit. Tőkeerős. Ez jó szó, mi? Csak azt nem tudja a szerencsétlen, hogy mi kizárólag magyarokat veszünk be az üzletbe. Állandóan mondom, szart sem ér ez az egész nemzetiségi politizálás, ha nincs kellő gazdasági alapunk. Magyar vállalatokat kell alapítani. Persze, ezt nem mondtam neki, ha nem jött rá magától.

PÉTER: Ezt tényleg Duláunak hívják? Vérebnek?

IMRE: Én Goguról beszélek.

PÉTER: Egy házi guminyomdán nyilván mindenki azt nyomtat ki, amit akar. De miért éppen Véreb?

IMRE: Ja, te a Kutysuról beszélsz? Ez egy lecsúszott tojásfej. Még a régi uraknak sem kellett. Az igazság viszont az, hogy ennek a Gogunak rengeteg kapcsolata van. Ami jól fogna egy ilyen üzletben. Éppen csak szegény feje...

PÉTER: Tudom már: szekus.

IMRE: Többségi.

PÉTER: Akkor keressetek magatoknak egy magyar szekust a kft.-be.

IMRE: Tudod, azt mondta valaki, akkor lesz itt nyugalom és stabilitás, amikor minden szekusnak megvan a maga butikja, a magas állása. Akkor aztán őrzi már az államrendet. Jut eszembe, az előbb megvádoltál valamivel.

PÉTER: Csak levontam egy logikus következtetést. Magyar seggbe magyar lófasz.

IMRE: Naná. Átjössz ide a francia nadrágodban, az amerikai dzsekiddel és az anyaországi dolyfóddal, s máris jobban tudod, mi a teendő, mi a logikus következtetés. Te is többségi vagy már, úgy gondolkodol. Ne adjatok ti nekünk tanácsokat. Ez itt a Balkán, ennek mások a törvényei.

PÉTER: Ez nem a Balkán!

IMRE: Nézz körül.

PÉTER: Az előbb még utáltad.

IMRE: Most is utálok. De itt élek.

PÉTER: Elfogadod.

IMRE: Itt élek, mondom.

PÉTER: De *így* élsz.

IMRE: Próbálg másféppen. Gyere vissza, próbáld meg. Ez a te Józsi bácsid nem milliómos véletlenül? Beszállhatna a boltba. Ne csak a hazafias érzéseit hozza, hanem egy kis tőkét is.

PÉTER: Józsi bácsi az én boltomba száll be.

IMRE: Oké. Akkor neked ajánlom fel: kössünk üzletet. A bizalom, a barátság megvan, már csak egy kis pénz kellene.

PÉTER: Józsi bácsi egy másfél szobás kültekli lakást hagy rám. Ennyi az egész.

IMRE: És te mit szedtél össze?

PÉTER: Gyomorfekélyt.

IMRE: Ezért kár volt elmenned. Gyomorfekélyt itthon is kaphattál volna.

PÉTER: A tetejébe, minden félretett pénzem rámegey erre az utazásra.

IMRE: Szerintem jó befektetés. Az öreget biztosan megüti a guta, vagy infarktust kap a régi városától. Megöröklöd a lakását. Az is valami. Mit ér ma egy ilyen lakás felétek?

PÉTER: Egy fél Józsi bácsit.

IMRE: Hagyjuk ezt abba, jó? Félek, úgy járunk mi is, mint a Józsi bácsid. Szerintem neki már látatlanban megszakadt a szíve. Elég volt, ha csak idegondolt, és máris: puff! Én is olyanokat álmodom mostanában, hogy reggel késsel a kezemben ébredek. Aztán csak állok a hideg szobában, és ekkora hasadások vannak a szívemen, né! A segélyekkel hozott gyógyszer meg elfogyott. Vagy ellopták. Elvégre demokrácia van. Mindenkinek kell az, ami a mlénk.

PÉTER: Kedves feleséged hogy van?

IMRE: Megvan.

PÉTER: Az is valami. Nekem meg nincs.

IMRE: Megvan magának. Sokszorosít.

PÉTER: Sok vagy te nekem egy példányban is.

IMRE: Elcsípett annak idején a holland segélyszállítmányból egy má-

sológépet. Elmagyarázta a hollandu-
soknak, hogy ő az egyháztól van
Annyi elég is volt nekik: még haza
is szállították a berendezést. Úgy,
hogy ha meglátogatsz, és miért ne
látogatnál meg, láthatod az ajtón-
kon, egy sárga táblán, hogy mi má-
solóiroda vagyunk. Mindenféle ron-
gyos telegkönyvi kivonatot, meg pa-
pirzacskóra írt szerződést másolunk.
Kell a csóróknak a kártérítéshez
meg a privatizáláshoz. Harmincszá-
zalékos.

PÉTER: A haszon, vagy a feleséged
harmincszázalékos?

IMRE: A privatizáció. Mi most egy
sajtgyárat akarunk megvenni, né-
gyen. Jó kis üzem, szinte világhírű.
Egy bökkenő van csak. A sajtokat
a hegy oldalában, egy barlangban
erjesztik, van ott levegő, meg nemes
penész, meg minden. Igen ám, de az
egyik partner szerint az egy „dák
barlang”. Szerintünk meg nem dák,
hanem karszt. Nem a dákok vájták,
hanem a víz.

PÉTER: Látod, nem a történelem, ha-
nem a természet.

IMRE: Látod: ha ebben nem tudunk
megegyezni, kútba eshet az egész.

PÉTER: Nem láttam még barlangot
kútban. Ráadásul hideg lesz a tél.

IMRE: Megbukik a kormány.

PÉTER: Nem politizálok.

IMRE: Ha most tartanának választá-
sokat, még rászavaznak. Nem egyé-
bért, csak mert nincs, aki másra. De
ha végigdidergik, -éhezik a telet, ak-
kor megbuktatják a kormányt. Jö-
het a helyébe akárki, csak ez men-
jen.

PÉTER: És ki jön akkor?

IMRE: A fecskék.

PÉTER: Lehetséges, hogy a természeti
változásokat követik a társadalmiak.
Ráadásul, többnyire együtt jár a
forradalom és a földrengés. Rend-
szerváltozásokkor mindig földcsu-
szamlás történik, vagy árvíz jön.

IMRE: Frontérzékenyek az emberek.
Idegebbek lesznek, ha földrengés
készül. Csökken a tűróképességük.

PÉTER: Aztán minden összeomlik.

IMRE: Te is Józsi bácsi szemüvegén
át nézed a dolgokat. Neked is min-
den változás: romlás. Felépítettek

egy új üzletházat, erre te azt mon-
dod: lebontottak egy történelmi épü-
letet.

PÉTER: De ha lebontották!

IMRE: De ha felépítették! Azt elisme-
rem a kedvedért, hogy ronda. Azt
főleg, hogy koszos. Még azt is, hogy
nincs benne áru. De kérek, hagyd
már, hogy én bánkódjam ezért az
országért, ne aggódj te helyettem.
És ne mondd mindenre: szebb volt.

PÉTER: Szebb volt.

IMRE: Csak te voltál fiatalabb. Lehet,
hogy a szemed romlott el, nem a
világ.

PÉTER: Józsi bácsi öreg, és ő is
úgy tartja: szebb volt.

IMRE: Hát ez az. Józsi bácsi. Annak
húzzák a nótát, aki fizet.

PÉTER: Józsi bácsi tiszta ingyen hü-
lye.

IMRE: Jó, cserébe elismerem: szebb
volt. Nem tudom, milyen volt. Most
ilyen.

PÉTER: És neked jó így.

IMRE: Sőt, szeretem.

PÉTER: Ez az erdélyi szellem köz-
pontja volt.

IMRE: Ma is az erdélyi szellem köz-
pontja. Csak a szellem más. Mit
akarsz te ötven év éhezés után?
Hogy ne egyék le a paradicsomkert
gyümölcsseit? Kitértek az elfojtott
indulatok, és így van ez rendjén.
Rombolni fognak. Természetesen. Ez
hozzátartozik a katarzishoz. Nézd
meg az országnak azokat a részeit,
ahol nem lőttek le embereket 1989
telén, ahol nem haltak meg ártatlan-
ok. Ott nem is történt semmi. Vagy
csak *mintha* történt volna. Mintha,
szinte. Örvend a nép — csakhogy a
román mondás szerint: „Az urak
bukása a bolondok öröme.” Igenis,
át kell esnünk ezen. Persze, bele fo-
gunk halni. Így igaz. Ez azonban
csak annyit jelent: nem volt szeren-
csénk, vagyis mi voltunk az áldo-
zati nemzedék. El kell tűnnünk. Le-
het, hogy egyenesen ki kell irta-
nunk egymást. Mi már nem vagyunk
jók az új világra. Ezt kellene meg-
értenetek nektek is, odaát. És fütyü-
lök az összes neves báróra, ország-
építőre, tudósra, amikor a saját éle-
temről van szó.

PÉTER: Mégis csak ők a példa, a megtartó erő.

IMRE: Meghalni viszont én fogok. (Csend után) Jöhetne már Józsi bácsi. Nem őt tolják ott?

PÉTER: Az az én volt földrajztanárom. Hogy vigyázott magára, s most mégis tolókcocsiban ül! Szegény öreg, az egész földkerekségről tanított minket, kivéve egy országot.

IMRE: Annyira azért nem tiltották.

PÉTER: Mondom, hogy kímélte magát. Vagy nem akarta, hogy megismerjük. Hiszen csak annak az elvesztése fáj, amit ismerünk. Vagy annak az elérhetetlensége. Menjek oda hozzá?

IMRE: Csalódást okoznál neki. Hiszen te eljutottál arra a nem létező földre. Őt meg itt helyben tologatják. Lehet, féltékeny volt az öreg. Nem akarta, hogy ti átéljétek azt, amit ő.

PÉTER: Álmaiban.

IMRE: Meg amire emlékezett. A háború előtti időkből. Egy nagyobb országból. Mondom neked, hogy ez egy Józsi bácsi.

PÉTER: Most meg ő az egyetlen ismerősöm, akivel itt találkozom. Egy meddő földrajztanár. Legalább egy órája itt állunk, és senki nem köszön rám.

IMRE: Jónapot kívánok, Péter öcsém. Hogy és mint?

PÉTER: Istenem, nekem ez a város...

IMRE: Nekem is az volt.

NACCSÁGA: Tinere! Caut strada Petofi.

PÉTER: A Petófi utcát tetszik keresni? Tessék itt szemben felmenni az Egyetem utcán, a Házsongárdi temető felé. A saroktól balra kezdődik a Petófi utca. A volt Szent Józsa kollégium mellett. Azzal szemben áll a ház, ahol megszállt Petófi Sándor, emléktábla is van rajta.

IMRE: Még.

NACCSÁGA: Ce tot vorbesti, domnule?

IMRE: Azt kérdezi, mit hablatyolsz össze-vissza.

PÉTER: Csak annyit kérdezett: mit mondok? Mit beszélek?

IMRE: És a hangja? A hanghordozás? De azért jól elmagyaráztad neki. Az életben nem talál oda.

PÉTER: Miért nem magyaráztad el neki te? Ismered a nyelvet.

IMRE: Én, miért?

PÉTER: Hogy ne csak a visszhangot játszd itt nekem.

IMRE: Öregem, én itt békésen várom Józsi bácsit a kedvedért...

PÉTER: A márkáért. Ne aggódj, behozza. A lúdtalpbetétje is csupa márka. Ki van tapétázva valutával a Józsi bácsi. Kár, hogy nem tudja, mit visel a kabátjában, értékeesebbnek tartaná magát. Úgyhogy kitarítás. Szerintem mondj valamit.

IMRE: Kár, hogy már nincs feleséged. Megkérdezném, hogy érzi magát. Hogy bír téged elviselni?

PÉTER: Azt felelném, hogy boldog. Te is azt mondtad a feleségedről.

IMRE: Miért bántjuk mi egymást, Péter?

PÉTER: Talán, mert mi meg is tudunk bocsátani egymásnak. Vagy mert másokat nem merünk bántani. Ez egy ilyen hely. Éppen csak túlságosan sokan járkálnak itt.

IMRE: Keresnek valamit. Úgy jönnek-mennek, mint akik keresnek valamit. Azt sem tudják talán, hogy mi az. Az egyik a régi városát keresi, a másik a helyét. Az otthonát keresi ebben az új városban. De egyiknek sem jó ez a mostani.

PÉTER: Én úgy képzelem, hogy egy óriási bendőben bolyonganak. Valami erjedő, koszos úrben. Félig már megvannak emésztve ők maguk is. Ez se nem az eredeti, se nem a végterméke.

IMRE: A folyamat viszont egyirányú. Visszafordíthatatlan.

PÉTER: Az Istenbe! Ne fogadd el. Sőt, ne hidd el.

IMRE: Tudod, az a baj, hogy már elképzelni sem bírok mást. A legrémesebb álom az, ha valóságosat álmodunk. Olyankor aztán mindegy, ébren vagyunk-e vagy sem.

PÉTER: Józsi bácsi!

IMRE: Bizony, ez olyan. Illetve az ellenkezője.

PÉTER: Megérkezett Józsi bácsi. Ott, abban a sárga koccsiban, a hosszú hajú srác mellett. Integessünk neki.

IMRE: A tied.

PÉTER (*kidáltva*): Húzz ide, Jimmy. Ide! Farolj be. Rá se ránts, majd félreállnak. Dudálg csak nyugodtan. Imre, kérlek, ne hagyd, hogy lerohanják ezek a valutájukkal meg a hülyeségeikkel. A végén tényleg infarktust kap tőlük. Előbb hadd akkomodálódjon egy kicsit. Lökd már odébb azt a füstös képűt. Jól van, Jimmy. Szusszanjatok meg, mielőtt kiszálltok. Na, Józsi bácsi, milyen volt az út?

JÓZSI BÁCSI: Péterkém, mi van itt, hogy ennyien vannak az utcán? Ezek megint tüntetnek?

PÉTER: Csak zajlik az élet.

JÓZSI BÁCSI: De akkor ki dolgozik ilyenkor?

PÉTER: Szusszanjon meg, Józsi bácsi, nézzen körül egy kicsit. Aztán elmegyünk ebédelni, a New Yorkba. Ne tessék kiszállni addig. Jimmy majd odafuvarozza.

JÓZSI BÁCSI: Te Péter, a Biasini az ott?

PÉTER: Imre kérlek, a Biasini az ott?

IMRE: Nem, az ott nem a Biasini.

PÉTER: Az nem a Biasini, Józsi bácsi. A Biasini nem látszik. A Biasini odább van.

JÓZSI BÁCSI: Na és a szobor? Előbb a szobrot akarom látni. De nem látom a szobrot.

PÉTER: A kocsiból nem is látszik.

JÓZSI BÁCSI: Hallottam már régebb, hogy ezek eladták az olaszoknak. Szerencsére, szokás szerint ezt sem szállították le. De lehet, hogy ebben a nagy szabadságban már odaadják, ha jóba akarnak lenni velük.

PÉTER: Nincs itt még olyan rend meg fegyelem, Józsi bácsi.

JÓZSI BÁCSI: Na jó, ne töltsük itt az időt hiába. Hajtsunk körbe a főtéren szép csendesen. Holnap aztán körbejárnak lassan.

PÉTER: Birni fogja, Józsi bácsi?

JÓZSI BÁCSI: Ezért jöttem, nem igaz? Ötven éve készülök ide.

PÉTER: Talán nem éppen ide.

JÓZSI BÁCSI: Idefigyelj, Péterkém. Megfogadtam, hogy az életben egyszer eljutok még a szülővárosomba.

PÉTER: Kolozsvárra, nyilván. Látja a Mátyás-szobrot, Józsi bácsi?

JÓZSI BÁCSI: Mondom, hogy nem látom.

PÉTER: És a Biasinít?

JÓZSI BÁCSI: Azt mondd, nincs is Biasini.

PÉTER: Itt éppen nincs Biasini. És a Bánffy-palotát sem tetszik látni. Ott meg, az a kőfal, az tényleg egy templom fala. De nem azé a templomé.

JÓZSI BÁCSI: Itt valami tévedés van, Péterkém. Én kívülről ismerem ezt a várost, akár a himnuszt. De ez a himnusz falsul van énekelve.

PÉTER: Jimmy, Jimmy, hová hoztad öreg barátodat? Kisöcsém, te legalább húsz kilométert tévedtél.

IMRE (*halkan*): Meg egy fél századot.

PÉTER: Józsi bácsi szülővárosa fél napi járással odább van, Jimmy. Sebaj, majd oda is eljutunk. Előbb pihenünk itt egy kicsit. Józsi bácsi megnézi ezt a várost. Rendkívül érdekes. Hogy úgy mondjam, történelmi kísérletnek sem utolsó. Tulajdonképpen a régi Kolozsvár mintájára építették. Hát, hogy nekik is legyen egy Kolozsvárjuk. A Cluj-Napoca.

JÓZSI BÁCSI: Az volt kiírva.

PÉTER: Nagyjából felhúzták a jellegzetesebb kolozsvári épületeket, a főter alaprajzát is megtartották úgyahogy. A kintebbi részeknél ez már nem sikerült.

JÓZSI BÁCSI: A széle bizony elég ronda.

PÉTER: Na szóval. Építettek nagytemplomot, egy New-York-szerű szállodát, még egy szobrot is tettek a közepére. De, láthatja Józsi bácsi, az egész jóval kisebb. Kisebb és jelentéktelenebb. Mintha rosszul emlékeztek volna az eredetire. Olyan ez, mint mikor az ember szembekerül a gyerekkori emlékeivel. Kiderül, hogy minden kisebb, és nem pontosan azon a helyen áll. Még hát koszos is egy kicsit. Omlik is imitt-amott. Ezek az újfajta építőanyagok hamarabb romlanak, mint a régiek. Az időjárás jobban megviseli. Az egész város beázott. Úgyhogy ez a Cluj-Napoca megelőzte a leromlásban a százados Kolozsvárt. Igazam van, Imi?

IMRE: Valóban, kedves József bácsi, a romlásban itt mi nagyon előljárunk.

JÓZSI BÁCSI: Megállj, Péterkém, megállj. Én Kolozsváron a hangszerboltban dolgoztam a háború előtt. Zongorahangoló voltam. Az a bolt ott szemben pedig éppen olyan...

PÉTER: Éppen, hogy éppen olyan. De nem az. Hasonlít, de nem azonos.

JÓZSI BÁCSI: Onnan vonultam be.

PÉTER: Mint karpaszományos honvéd, ha jól tudom.

JÓZSI BÁCSI: Most nem rólam van szó, fiam. Akkoriban csak az ilyen mozgósításokkor vagy nagyobb nemzeti ünnepekkor volt ekkora nyüzsgés, mint most itt.

PÉTER: Kolozsváron az úgy is lehetett. Az most is csendes város.

JÓZSI BÁCSI: Lakott a Magyar utcában egy gyönyörű asszonyka...

PÉTER: Itt meg nincs is Magyar utca.

JÓZSI BÁCSI: Egy ügyvéd felesége volt. Mi, fiatalemberek, mindig eljártunk az erkélyük alatt, akárhova mentünk. Néztük, ahogy fésülködik. Kint az erkélyen fésülte azt a gyönyörű vörös haját, csak hogy nekünk örömet szerezzen. Rendes asszony volt, nem?

PÉTER: Azt az erkélyt itt nem építették meg. Vörös hajú asszonyok azért még vannak.

JÓZSI BÁCSI: Olyanok biztos nincsenek. Román asszony volt. A mőcoktól hozta a férje. Egy zsidó ügyvéd. Képzheted! A zsidókat még elfogadták úgy-ahogy, de a mőcokat... Szerencséje annak az asszonynak, hogy olyan szép volt. Őt mindenki látni akarta. Hanem a bátyja! A bátyja, egy csóró falusi tanító, az belépett a vasgárdába...

IMRE (*kajánul beleszóli*): Most megint megjelent a lapjuk. A Garda de Fier.

JÓZSI BÁCSI: Kolozsváron?

PÉTER: Dehogy Kolozsváron. Itt.

IMRE: El lehet olvasni újra a Zelea Codreanu szövegeit.

JÓZSI BÁCSI: Olyan volt az, Péterkém, mint nálunk a Szálasi.

PÉTER: Ami volt, elmúlt, Józsi bácsi.

JÓZSI BÁCSI: Hallod, hogy megjelent a lapjuk.

IMRE: Megvegyem neked? Azt írja, mindenért a zsidók a felelősek.

JÓZSI BÁCSI: Hát...

IMRE: Jó vicc. Az egész országban tizenháromezer zsidó van, azok többsége is csak azért maradt itt, mert olyan öreg már, nem tud kivándorolni.

PÉTER: Akkor most mit marhaskodsz?

IMRE: Ácsi. A vasgárdista lap azt írja, az utóbbi időben hárommillió zsidó települt be Romániába.

PÉTER: Melyik „utóbbi időben”? És: be?

IMRE: A fő az, hogy megvan a bűnbakjuk.

PÉTER: Látja, Józsi bácsi, milyen hülye viccei vannak a barátomnak... Jaj, be sem mutattam. Ó, Józsi bácsi, őslakos ebben a városban. Nagyjából a születése évében kezdtek építeni. Imre látta, ahogy kialakul ez a város, és ahogy romlik. Ez a másolat.

IMRE: Ilyen leromlottnak építették. De tényleg.

JÓZSI BÁCSI: Ne haragudj, Péterkém, annyi mindent beszéltek itt össze-vissza, azt se tudom, hol áll a fejem. Azért kérdezd meg a barátodat, mit szólnak ők, a románok a székely autonómiához?

PÉTER: Mi a helyzet a székely autonómiával, Imre?

IMRE: Az a baj vele, hogy én nem kerülök bele, ha meglesz.

JÓZSI BÁCSI: Te, az ott nem a városháza mégis?

PÉTER: Melyikre tetszik gondolni?

JÓZSI BÁCSI: Az ott, a banktól a második, tetején Kolozsvár címerével. Az a vaskapus.

PÉTER: Én nem látok se címert, se vaskaput.

JÓZSI BÁCSI: Annak az erkélyéről beszélt negyvenben a...

PÉTER: Imre, te látsz ott házat vaskapuvál meg szónokkal?

IMRE: Az moziplakám. Ilyen nagy moziplakát. Valami történelmi film.

JÓZSI BÁCSI: Mivel foglalkozik ez a te román barátod?

PÉTER: Imre?

JÓZSI BÁCSI: Egész jól beszél magyarul. Habár azért használnál idegen szavakat. Mi, régiek, mind ismertük egymás nyelvét. De azért meglátaszott, ki kicsoda. Úgy is kell az.

Mindenkinek vállalnia kell azt, aminek született. Ez a barátod rendesen látszik. Kedves öcsém, örvendek a találkozásnak...

IMRE: Mit mond? Ez beszél, vagy csak jár a szája?

JÓZSI BÁCSI: Péterkém, fordítsd le neki, kérlek, hogy szerintem ő egy rendes ember. De azért mondd meg, hogy az ő városa nyomába sem ér az enyémenek. Ezt is mondd meg neki, mert ez az igazság. Az én szülővárosom több század alatt épült fel, az övé meg csak a háború után. Ez a különbség közöttük. Mondd csak meg neki.

PÉTER: Mondja meg maga, ha olyan jól ismerték egymás nyelvét.

JÓZSI BÁCSI: Közöld vele, hogy én már elfelejtettem románul, és ezért elnézést kérek.

IMRE: Én magyarul fogok elfelejteni!

JÓZSI BÁCSI: Azt nem szabad. Azt ne tegye. Ki tudja, mi jön még, hogy fordul a dolog, még hasznát veheti.

IMRE: Oké. Adja ide a vénember a márkáimat, aztán mehet a maga Kolozsvárjába.

PÉTER: Józsi bácsi, kedves. Ki kellene szednünk a cipőjéből a lúdtalpbetétet. Van benne egy kis pénz. A barátom hálás, amiért áthozta neki.

JÓZSI BÁCSI: Pénzt akar, mi? Látod, fiam, ilyenek ezek. Érdek nélkül ők semmit, de semmit...

IMRE: Krisztus koporsóját sem őrizték ingyen.

JÓZSI BÁCSI: De azok zsidók voltak, barátom, ne feledje.

IMRE: Rómaiak.

JÓZSI BÁCSI: A maga ősei, mi? Tőlük örökölte a hajlamot. Akkor azt is fordítsd le neki, hogy az őseim lófő nemesek voltak, három előnévvel. Azért is érdekelt a székely köztársaság.

PÉTER: Nem kellene inkább elindulnunk, Józsi bácsi? Ránk ne esteledjen.

IMRE: Maga most talán visszajönne székely királynak. A köztársaságba...

JÓZSI BÁCSI: A székelyeknek főkapitányuk volt, kedves barátom. Ez most talán nem időserű. Péterkém,

szerintem el kellene indulnunk, mert még ránk esteledik. Szeretném látni végre a szülővárosomat. Ki nem állhattam soha a másolatokat, hogy őszinte legyek.

PÉTER: Más is az. Ott zajlik az igazi magyar élet.

JÓZSI BÁCSI: Ne haragudj, nem akarlak kioktatni, de a magyar élet nem zajlik. A magyar élet csöndes, szívós. A munka és a tisztesség ilyen csöndes, soha nem hivalkodó.

PÉTER: Mondják, hogy ott most újra-szerveződik minden. Az önkormányzat, sőt, az autonómia. Vannak már saját vállalataik. Még dalárdáik is vannak.

JÓZSI BÁCSI (*inkább csak magában*): És a pestis-oszlop az Óvárban, a Ferenciek templomával szemben. Tudod, esténként mindig olyan kellemesen meleg volt a talpzata. Ott tanultam meg szájharmonikázni. Csókolózni meg a Fellegváron. A császári kaszárnyák mellett. Elöl meg, a Szamos felől valami barlanglakók éltek. A szegényebb emberek nagy lyukakat vájtak a löszbe. Mert lösz az egész. Mondták is, hogy egyszer az egész Fellegvár beköltözik a Szamosba.

IMRE: A szőke Szamosba, hát persze.

PÉTER: Egy pillanat csak, Józsi bácsi. Mindjárt indulunk. (*Halkan*) Imre, kérlek. Ne vedd zokon. Ilyen, mit tegyek?

IMRE: Vidd el a városába. Oda, ahol minden szép és jó. Hadd haljon meg boldogan.

PÉTER: Úristen, tényleg, hova vigyem?

IMRE: A fő az, hogy elinduljatok. Aztán igyekezz nem odatalálni. Még mindig jobb, mintha megérkezne. Így majd ellesz az emlékeivel.

PÉTER: De meddig? Azt mondta, még életében utójára látni akarja a szülővárosát. És hidd el, ez nem fog meghalni addig, amíg meg nem mutatom neki. Örökké élni fog...

IMRE: Esetleg fordítsd meg a sorrendet. Szóval... előbb... aztán majd meglátja a szülővárosát. Úgyis egy másik világon van az.

PÉTER: Jó, de meddig vigyem? Hordozzam körbe-körbe?

IMRE: Eleget látott már az életben. Egyforma neki minden, mi újat láthat?

PÉTER: Éppen, hogy nem az újat, hanem a régit akarja látni.

IMRE: Esetleg részletekben. Itt egy oromfal, ott egy vörös hajú nő...

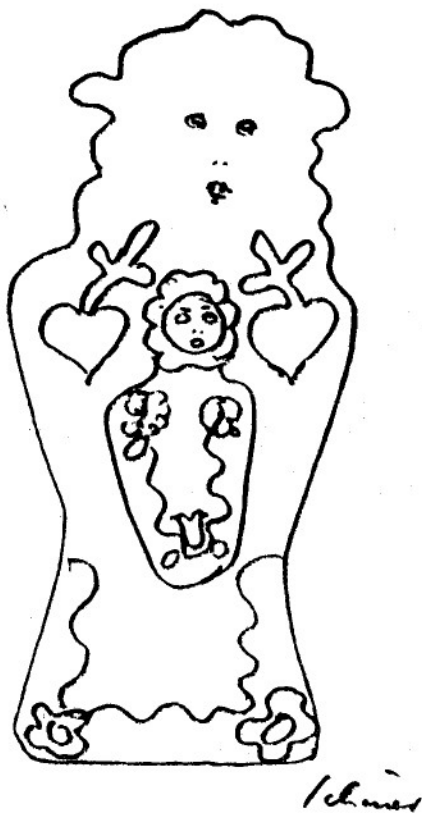
PÉTER: Gondolod, hogy részletekből összerakja?

IMRE: Szerintem induljatok el. Mennyi ideig tarthat? Egy-két napig, ha bírja. Igazán szép tájak vannak mifelénk. Mindenesetre, boldogabb lesz útközben, ha nem jut el a városába, mint ha meglátja.

PÉTER: Hát, Isten áldjon, Imre. Ez azért hosszú út lesz. Nagyon-nagyon hosszú út.

IMRE: Szép út lesz. Nagyon szép út.

(A kocsi felbüg, majd távolodik.)

SCHÉNER MIHÁLY RAJZA